

Γιώργος Σταμάτης

Οι συνέπειες της μετάβασης από τη δραχμή στο ευρώ

Την 1η του 2002 καταργήθηκε η δραχμή ως εθνικό νόμισμα και αντικαταστάθηκε από το ευρώ. Τι συνέπειες θα έχει αυτό για την ελληνική οικονομία;

Κατ' αρχάς, ότι το ελληνικό κράτος δεν θα μπορεί πλέον να ασκεί μέσω της Κεντρικής του Τράπεζας κανενός είδους συναλλαγματική και νομισματική πολιτική. Τη συναλλαγματική και νομισματική πολιτική στην Ε.Ε. ή, ακριβέστερα, στη ζώνη του ευρώ, και συνεπώς στην Ελλάδα, θα την ασκεί τώρα πλέον η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η Τράπεζα της Ελλάδος δεν θα είναι πλέον παρά απλό παράρτημα της τελευταίας¹.

Κάτι παρόμοιο είχε συμβεί ήδη με τη δυνατότητα του ελληνικού κράτους να ασκεί αντικυκλική δημοσιονομική πολιτική. Οι συνθήκες Μάαστριχτ-Αμστερνταμ και το Σύμφωνο Σταθερότητας εξάλειψαν παντελώς αυτή τη δυνατότητα.

Με την καθιέρωση του ευρώ ως κοινού «εθνικού» νομίσματος των δώδεκα χωρών της Ευρωζώνης, οι ροές των εμπορευμάτων και ο οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των χωρών θα διέπονται πλέον όχι από το λεγόμενο συγκριτικό πλεονέκτημα, αλλά από το λεγόμενο απόλυτο πλεονέκτημα, το οποίο ισχύει όχι για τις εμπορευματικές ανταλλαγές και τον ανταγωνισμό μεταξύ χωρών, αλλά για τις εμπορευματικές

ανταλλαγές και τον ανταγωνισμό μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών και των παραγωγών κάθε χώρας. Αυτό σημαίνει ότι στην Ευρωζώνη καθένα προϊόν θα παράγεται από εκείνον τον παραγωγό και συνεπώς από εκείνη τη χώρα που πλεονεκτεί κατά την παραγωγή αυτού του προϊόντος απόλυτως έναντι των υπόλοιπων χωρών. Οι υπόλοιπες χώρες θα παράγουν και θα πωλούν αυτό το προϊόν μόνον στο βαθμό που η πλεονεκτούσα χώρα δεν μπορεί να καλύψει σε όλες τις χώρες της Ευρωζώνης τη σχετική ζήτηση². Δεν γνωρίζω σε ποια προϊόντα έχει η χώρα μας απόλυτο πλεονέκτημα έναντι των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης. Δεδομένης της τεχνολογικής της υστέρησης, μάλλον σε κανένα προϊόν ή, ακριβέστερα, σε κανένα οικονομικά σημαντικό προϊόν. Έτσι η χώρα μας θα αναγκαστεί να καλύπτει με την παραγωγή της κενά στην παραγωγή των άλλων χωρών. Δηλαδή να παράγει προϊόντα που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να παράγουν οι άλλες χώρες ή προϊόντα που παράγουν αλλά δεν εξάγουν οι άλλες χώρες ή, τέλος, προϊόντα που παράγουν και εξάγουν αλλά όχι σε επαρκείς ποσότητες οι άλλες χώρες. Δεδομένης αυτής της κατάστασης, η τεχνολογική υστέρηση της χώρας μας θα συνεχιστεί. Ωστόσο η χώρα μας θα συνεχίσει να παράγει και προϊόντα τα οποία παράγουν και άλλες, τε-

χνολογικά προηγμένες όμως χώρες της Ευρωζώνης. Ως εκ τούτου θα είναι αναγκασμένη να ανταγωνίζεται υπό τις προαναφερθείσες δυσμενείς συνθήκες αυτές τις χώρες στην παραγωγή αυτών των προϊόντων. Δεδομένων όμως αυτών των δυσμενών συνθηκών (αδυναμία άσκησης οποιασδήποτε συναλλαγματικής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και ισχύς του απόλυτου πλεονεκτήματος) και δεδομένης της τεχνολογικής της υστέρησης, θα τις ανταγωνιστεί με την πλάτη στον τοίχο, δηλαδή όχι στο χαμένο πεδίο της τεχνολογικής προόδου, αλλά στο λαμπρό πεδίο των χαμηλών μισθών και συντάξεων, διευρύνοντας έτσι τις ευοίωνες προοπτικές των εργαζομένων που έχει ανοίξει ήδη η ένταξή μας στη νεοφιλελεύθερη Ε.Ε. Ας μην ανησυχούμε όμως υπερβολικά. Η Ελλάδα του 2010 ή του 2020 δεν θα είναι η Ελλάδα του 1990 ή του 2000. Ακριβώς όπως –ας είναι καλά όσοι μας το υπενθυμίζουν συνεχώς– η Ελλάδα του 1990 ή του 2000 δεν είναι δα και η Ελλάδα του 1950 ή του 1960.

Η κατάσταση που σκιαγραφήσαμε επιδεινώνεται κατά τι από το γεγονός ότι η δραχμή εισήλθε, στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ, υπερτιμημένη στο ευρώ. Κατά πόσο τοις εκατό; Μια μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Κομισιόν πριν δύο χρόνια την έφερε υπερτιμημένη κατά σχεδόν 30%. Ας εξετάσουμε λοιπόν και τις συνέπειες του γεγονότος ότι η δραχμή εισήλθε υπερτιμημένη στο ευρώ.

Το ζήτημα της έναντι του ευρώ υπερτιμημένης δραχμής ήταν τα δυο-τρία τελευταία χρόνια ταμπού. Σε πολλά άρθρα μας στον Τύπο είχαμε εκφράσει την άποψη ότι η δραχμή ήταν υπερτιμημένη έναντι του ευρώ, καθώς και την πρόβλεψη ότι η δραχμή θα εισέλθει τελικά στο ευρώ μετά από μια κάποια υποτίμησή της και συγκεκριμένα

στην ισοτιμία των 370 δραχμών ανά ευρώ. Η πρόβλεψή μας αυτή διαψεύστηκε (η ισοτιμία του νομίσματος δεν είναι ένα αποκλειστικά οικονομικό, αλλά ένα επίσης πολιτικό ζήτημα). Η άποψή μας ότι η δραχμή στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ ήταν υπερτιμημένη κατά περισσότερο από 10% ήταν όμως ορθή.

Το ταμπού της ορθής ισοτιμίας της δραχμής έναντι του ευρώ έπαψε φυσικά να υφίσταται μετά την κατάργηση της δραχμής και την καθιέρωση του ευρώ ως «εθνικού» νομίσματος της Ελλάδας, δηλαδή μόλις έπαψε να υπάρχει αυτή η ισοτιμία. Έτσι λοιπόν, λίγες μόλις ημέρες μετά την κατάργηση της δραχμής και την καθιέρωση του ευρώ, ο έγκριτος οικονομικός αναλυτής του *Βήματος* κ. Νίκος Νικολάου απεφάνθη στην εν λόγω εξίσου έγκριτη εφημερίδα ότι: «Το ευρώ είναι ένα ακριβό νόμισμα σε σχέση με τις αντοχές της ελληνικής οικονομίας». Τι εννοεί, όμως, γράφοντας ότι το ευρώ είναι ένα ακριβό νόμισμα σε σχέση με τις αντοχές της ελληνικής οικονομίας, δεν μας το λέει ρητά ο κ. Νικολάου. Ωστόσο αυτό προκύπτει άμεσα από τη διευκρίνισή του ότι «ένα ακριβό νόμισμα ως γνωστόν (βλ. και το ακραίο παράδειγμα της Αργεντινής) βοηθά στην πτώση του πληθωρισμού αλλά τείνει να γίνει βρόγχος στην οικονομία λόγω αποθάρρυνσης των εξαγωγών». Απ' αυτή τη διευκρίνιση του κ. Νικολάου προκύπτει αβίαστα ότι είναι της άποψης πως η δραχμή ήταν πριν μπει στο ευρώ υπερτιμημένη έναντι του ευρώ και πως μπήκε στο ευρώ υπερτιμημένη έναντι του ευρώ. Δηλαδή πως η δραχμή θα έπρεπε να είχε υποτιμηθεί έναντι του ευρώ πριν μπει στο ευρώ. Το ότι η δραχμή μπήκε υπερτιμημένη στο ευρώ σημαίνει ότι οι έλληνες αγόρασαμε ένα ευρώ με λίγες δραχμές, συγκεκριμένα με 340,75 δραχμές, και όχι με πε-

ρισσότερες από 340,75 δραχμές, π.χ. με 370 δραχμές, όπως θα έπρεπε αν η δραχμή δεν εισερχόταν υπερτιμημένη στο ευρώ. Τουτέστιν μεθερμηνεύομενον ότι το ευρώ υπήρξε για τους κατόχους δραχμών (υπήρξε, δεν είναι πλέον· διότι δεν υπάρχουν πλέον δραχμές) ένα φθινό και όχι ένα ακριβό νόμισμα. Ξεκαθαρίστηκε λοιπόν το ζήτημα, τι εννοεί ο κ. Νικολάου με «ακριβό ευρώ»: εννοεί απλά «φθινό ευρώ».

Μετά από αυτή τη διευκρίνιση, απομένει η εξέταση του ισχυρισμού του κ. Νικολάου ότι το γεγονός πως η δραχμή εισήλθε υπερτιμημένη στο ευρώ έχει ως συνέπειες:

α) πτώση του πληθωρισμού στη χώρα μας, αλλά και

β) μείωση των εξαγωγών της χώρας μας.

Κανένας από τους δυο αυτούς ισχυρισμούς δεν είναι ορθός. Αλλά κι αν ακόμη ήταν ορθός ο πρώτος, τότε, όπως ο καθένας γνωρίζει, δεν θα ήταν, κατά μείζονα λόγο, ορθός ο δεύτερος. Διότι, όταν μειώνεται ο πληθωρισμός σε μια χώρα, τότε δεν αυξάνονται βέβαια κατ' ανάγκην οι εξαγωγές της, αλλά και δεν μειώνονται σε καμία περίπτωση. Πριν εκθέσουμε τους λόγους, για τους οποίους κανένας από τους δύο παραπάνω ισχυρισμούς του κ. Νικολάου δεν είναι ορθός, ας δούμε εγγύτερα τις σχετικές απόψεις του. Γράφει, λοιπόν, στη συνέχεια: «Ακριβώς αυτή η ισοτιμία [δηλαδή η ισοτιμία των 340,75 και όχι περισσότερων δραχμών ανά ευρώ – Γ.Σ.] μάς δίνει τώρα ένα ακριβό νόμισμα [εννοεί, όπως είδαμε, ένα φθινό αγορασμένο, δηλαδή ένα φθινό νόμισμα – Γ.Σ.] που θα κάνει μεν όλες τις εισαγωγές μας από την ONE βαθμιαία φθινοότερες [γιατί “βαθμιαία” και όχι “διά μας”, αυτό είναι ανεξιχνίαστο – Γ.Σ.], αλλά οι εξαγωγές μας θα δυσκολεύονται και αν δεν εξουδετερωθούν οι δυσκολίες αυτές με μέτρα φορολογικά, θεσμικά, αναπτυξια-

κά, αργά ή γρήγορα θα έχουμε επιπτώσεις στο πιο κρίσιμο μέτωπο: την απασχόληση».

Είναι πολύ διασκεδαστικό να διαπιστώνει κανείς ότι οι ένθερμοι υποστηρικτές της εισόδου της δραχμής στο ευρώ δεν πήραν καν είδηση ότι εισήλθαμε ήδη, εισήλθαμε ήδη εν θριάμβω, στο ευρώ και ότι κατόπιν τούτου δεν υπάρχει πλέον δραχμή παρά μόνον ευρώ, ότι ως εκ τούτου δεν υπάρχει πλέον ούτε ισοτιμία μεταξύ της ανύπαρκτης πλέον δραχμής και του υπαρκτού ευρώ και ότι ως εκ του τελευταίου δεν δύναται να υπάρξει καμία συνέπεια αυτής της ανύπαρκτης πλέον ισοτιμίας μεταξύ δραχμής και ευρώ. Κάθε στοιχειωδώς νοήμων μπορεί μετά από σύντομη εξέταση του ζητήματος να διαπιστώσει ότι η μετάβαση από τη δραχμή στο ευρώ την 1η του 2002 στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ, η οποία ίσχυε πριν την και μέχρι την 1η του 2002, δεν μειώνει (ούτε βαθμιαία ούτε διά μιας) τις τιμές των εισαγόμενων προϊόντων αλλά τις αφήνει αμετάβλητες, και δεν δυσκολεύει τις εξαγωγές μας (επειδή δήθεν αυξάνει τις τιμές των εξαγόμενων προϊόντων) αλλά δεν τις επηρεάζει καθόλου (επειδή δεν επηρεάζει καθόλου τις τιμές των εξαγόμενων προϊόντων). Όλα αυτά θα συνέβαιναν μόνον εάν η δραχμή είχε εισέλθει μετά από μια ανατίμησή της στο ευρώ την 1η του 2002, δηλαδή εάν η δραχμή είχε εισέλθει στο ευρώ την 1η του 2002 όχι στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ αλλά, π.χ., στην ισοτιμία των 300 δραχμών ανά ευρώ!

Αλλά ας επιστρέψουμε στα ζητήματα που θέτει πράγματι η είσοδος μιας υπερτιμημένης δραχμής στο ευρώ. Τα ζητήματα αυτά είναι τα εξής:

α) Ποιες είναι οι επιπτώσεις στον πληθωρισμό στη χώρα μας του γεγονότος ότι η δραχμή εισήλθε την 1η του 2002 στο ευρώ

στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ που ίσχυε μέχρι τότε, δηλαδή υπερτιμημένα, και όχι στην ορθή ισοτιμία της, δηλαδή, ας πούμε, στην ισοτιμία των 470 δραχμών ανά ευρώ;

β) Ποιες είναι οι επιπτώσεις του προαναφερθέντος γεγονότος στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας εντός της Ευρωζώνης;

γ) Υπάρχουν ίσως άλλες συνέπειες αυτού του γεγονότος;

Αναφορικά με τα ερωτήματα (α) και (β):

Καμία απολύτως επίπτωση δεν έχει στον πληθωρισμό στη χώρα μας το γεγονός ότι η δραχμή εισήλθε στο ευρώ υπερτιμημένη. Διότι, σε όποια, υψηλή ή χαμηλή, ισοτιμία και αν εισερχόταν στο ευρώ, η μετάβαση αυτή από τη δραχμή στο ευρώ σημαίνει απλώς και μόνο ότι οι τιμές μετρούνται τώρα πλέον σε μια άλλη «διάσταση» και με ένα άλλο «μέτρο» (σε και με ευρώ) και όχι ότι έγιναν χαμηλότερες ή υψηλότερες.

Ωστόσο, επειδή ακριβώς η δραχμή εισήλθε στο ευρώ υπερτιμημένη, οι τιμές στην Ελλάδα σε ευρώ είναι τώρα –σε σχέση με τις τιμές των άλλων χωρών της Ευρωζώνης– υψηλότερες απ' ό,τι θα ήταν εάν η δραχμή δεν είχε εισέλθει υπερτιμημένη στο ευρώ³, δηλαδή εάν είχε εισέλθει στο ευρώ μετά από μια αντίστοιχη υποτίμηση. Το συμπέρασμα αυτό είναι βέβαια άκρως τετριμμένο. Ωστόσο, δεδομένου ότι η δραχμή θα έπρεπε ή, τελοσπάντων, θα μπορούσε να εισέλθει μετά από αντίστοιχη υποτίμησή της στην ορθή ισοτιμία της στο ευρώ, δεν είναι χωρίς θεωρητική και πρακτική σημασία⁴: Αν η δραχμή είχε εισέλθει στο ευρώ στην ορθή ισοτιμία της, τότε οι τιμές στη χώρα μας σε ευρώ θα ήταν χαμηλότερες από αυτές που είναι σήμερα – με συνέπεια τα ελληνικά προϊόντα να ήταν στην Ευρωζώνη αλλά και διεθνώς ανταγωνιστικότερα απ' ό,τι είναι σήμερα

και, συνεπώς, οι ελληνικές εξαγωγές υψηλότερες (και αντιστοίχως οι ελληνικές εισαγωγές χαμηλότερες) απ' ό,τι είναι σήμερα. Έτσι λοιπόν το γεγονός ότι η δραχμή εισήλθε στο ευρώ υπερτιμημένη μειώνει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Με αυτό το συμπέρασμα απαντήσαμε προφανώς και το ερώτημα (β).

Αναφορικά με το ερώτημα (γ):

Ας αρχίσουμε την απάντηση με ένα ακόμη ερώτημα. Τι συνέφερε την ελληνική κυβέρνηση: να εισέλθει υπερτιμημένη, όπως εισήλθε, ή στην ορθή της ισοτιμία ή υποτιμημένη η δραχμή στο ευρώ;

Θα δείξουμε ότι τη συνέφερε την κυβέρνηση να εισέλθει όπως εισήλθε, υπερτιμημένη η δραχμή στο ευρώ – παρόλο το κόστος που συνεπάγεται αυτό, όπως μόλις αναφέραμε, για την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Για να γίνει σαφές τι εννοούμε, ας υποθέσουμε ότι η κυβέρνηση αποφάσισε να μπει η δραχμή στο ευρώ όχι στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ, που ίσχυε μέχρι την 31η 12ου του 2001, αλλά στην ισοτιμία των 370 δραχμών ανά ευρώ. Τι θα συνέβαινε τότε; Θα συνέβαιναν τα εξής:

Πρώτον: Τα εισοδήματα των ελλήνων (μισθοί, συντάξεις και κέρδη), αλλά και τα έσοδα του ελληνικού δημοσίου, θα ήταν –σε ευρώ φυσικά– χαμηλότερα απ' ό,τι είναι σήμερα, που η είσοδος της δραχμής στο ευρώ έγινε στην ισοτιμία των 340,75 δραχμών ανά ευρώ. Αυτό φυσικά θα ήταν για πολιτικούς κυρίως λόγους απευκαίριο για την κυβέρνηση.

Δεύτερον: Το ίδιο θα ίσχυε αυτονοήτως και για τις τιμές των ελληνικών προϊόντων σε ευρώ σε σχέση με τις τιμές των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης σε ευρώ. Οι πρώτες θα ήταν σε σχέση με τις τελευταίες χαμηλότερες απ' ό,τι είναι σήμερα. Με συ-

νέπεια η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας να είναι καλύτερη απ' ό,τι είναι σήμερα.

Η ελληνική κυβέρνηση προτίμησε για εννόητους λόγους να εισέλθει υπερτιμημένη η δραχμή στο ευρώ και συνεπώς, πρώτον, να έχει μια καλή εικόνα των εισοδημάτων των ελλήνων σε σύγκριση με τα εισοδήματα των κατοίκων των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης, πληρώνοντας, όμως, δεύτερον, γι' αυτή την πολιτικά ευνοϊκή εικόνα το τίμημα μιας δυσμενούς εκκίνησης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας έναντι των οικονομιών των υπόλοιπων χωρών της Ευρωζώνης.

Έχει όμως και άλλες συνέπειες το γεγονός ότι η δραχμή εισήλθε υπερτιμημένη στο ευρώ. Συνέπειες οι οποίες αφορούν το –σε δραχμές– δημόσιο χρέος. Η μετάβαση από τη δραχμή στο ευρώ –με υπερτιμημένη ή μη υπερτιμημένη δραχμή– δεν έχει καμιά επίπτωση στο δημόσιο χρέος σε ξένο νόμισμα, το οποίο τώρα πλέον πρέπει να αποπληρωθεί σε ευρώ. Διότι ό,τι χρωστάει το ελληνικό δημόσιο σε ξένο νόμισμα δεν μεταβάλλεται, όταν το «εθνικό» του νόμισμα γίνει από δραχμή ευρώ (για δεδομένες φυσικά ισοτιμίες του ευρώ με τα άλλα ξένα νομίσματα).

Τι συμβαίνει όμως με το σε δραχμές χρέος του ελληνικού δημοσίου; Και αυτό το χρέος πρέπει τώρα πλέον να πληρωθεί σε ευρώ. Ως εκ τούτου το ελληνικό δημόσιο θα το συνέφερε, όσον αφορά την αποπληρωμή του χρέους του σε δραχμές, το οποίο τώρα πλέον θα πρέπει να αποπληρωθεί σε ευρώ, η δραχμή να εισέλθει υποτιμημένη και όχι, όπως εισήλθε, υπερτιμημένη στο ευρώ. Διότι έτσι θα το αποπληρώνει με λιγότερα ευρώ. Ωστόσο το ελληνικό δημόσιο γνώριζε ότι, για λόγους που εκθέσαμε παραπάνω, ήθελε

η δραχμή να εισέλθει υπερτιμημένη στο ευρώ. Τι έπρεπε λοιπόν να κάνει για να μειώσει τις δυσμενείς συνέπειες της εισόδου μιας υπερτιμημένης δραχμής στο ευρώ στο σε δραχμές δημόσιο χρέος; Μα απλώς να μετατρέψει αυτό το χρέος από χρέος σε δραχμές σε χρέος σε ευρώ (ή σε άλλο ξένο νόμισμα) και να μη δανειζεται πλέον σε δραχμές αλλά, ει δυνατόν, σε ξένο νόμισμα ή, κατά προτίμηση, σε ευρώ – πράγμα που έκανε όντως τα τελευταία χρόνια.

Έχουμε εκθέσει αλλού γιατί οι λοιπές χώρες της Ευρωζώνης είχαν οικονομικό συμφέρον η δραχμή να εισέλθει στην ορθή ισοτιμία της και όχι, όπως εισήλθε, υπερτιμημένη στο ευρώ. Για πολιτικούς λόγους, δηλαδή χάριν της ενσωμάτωσης της Ελλάδας στο πλαίσιο των δικών τους μακροπρόθεσμων πολιτικών αλλά και οικονομικών συμφερόντων, προτίμησαν την ένταξη μιας υπερτιμημένης δραχμής στο ευρώ.

Όχι μόνον ο προαναφερθείς έγκριτος οικονομικός αναλυτής του *Βήματος*, αλλά και άλλοι εξίσου έγκριτοι αναλυτές αριστερών εντύπων, θεωρούν για ανεξιχνίαστους, όπως είδαμε, λόγους ότι συνεπεία της εισόδου μιας υπερτιμημένης δραχμής στο ευρώ οι τιμές στη χώρα μας θα αυξηθούν. Τι κοινό έχουν αυτές οι κοινές απόψεις αναλυτών εκ διαμέτρου αντίθετων πολιτικών απόψεων; Ο λησμονημένος πλέον Γ.Μ. Παναγιωτόπουλος έγραψε κάποτε ευστόχως για τον Κολοσσό του Αμαρουσίου, ότι γνωρίζει μεν ανάγνωση αλλά όχι και γραφήν. Για τους προαναφερθέντες αναλυτές ισχύει –εξίσου ακριβώς– το αντίστροφο: Γνωρίζουν γραφήν, αλλά δεν γνωρίζουν ανάγνωση. Διότι δεν διαβάζουν τίποτα σχετικό με τα ζητήματα για τα οποία γράφουν. Απλώς γράφουν.

Σημειώσεις

1. Δες το νόμο για την Τράπεζα της Ελλάδος, ο οποίος ψηφίστηκε πριν δυο-τρία χρόνια.

2. Επειδή η Ευρωζώνη, παρά το κοινό νόμισμα και την ανυπαξία θεσμικών εμποδίων στη διακίνηση κεφαλαίων, εμπορευμάτων και εργασιακής δύναμης,

δεν συνιστά έναν ενιαίο οικονομικό χώρο, τα παραπάνω δεν θα ισχύσουν απόλυτα, αλλά ως ισχυρή τάση.

3. Φυσικά οι τιμές στην Ελλάδα σε ευρώ μετά την 1η του 2002 είναι σε σχέση με τις τιμές των άλλων χωρών της Ευρωζώνης ακριβώς οι ίδιες με αυτές που ίσχυαν πριν την 1η του 2002.

4. Η πρακτική σημασία συνίσταται στα προκύπτοντα κριτικά συμπεράσματα.